

RAFAELSKÁ SIGNATÚRA V STAVEBNÝCH SLOHOCH GOTIKY A KLASICKOM SLOHU INDIE A INDONÉZIE

Podobnosť medzi sakrálnymi stavbami v Európe a v Ázii v 9. - 13. storočí siaha oveľa ďalej než len po časovú koincidenciu. Imaginatívne vcítenie sa do architektúry Európy, Indie, Indonézie a Číny tej doby totiž prezrádza *rovnanú duchovnú substanciu*, aká prúdila dušami vtedajších staviteľov. Analogická metamorfóza, aká sa udiala v kresťanskom svete pri prechode od románskeho ku gotickému slohu, sa odohrala s malým predstihom aj v Indii.

Románska architektúra sa vyznačovala jednoduchou strohosťou, mala v sebe èosi zemské a ťažké: zavalité valcovité stĺpy, ťažkopádne guľaté klenby. Románsky kostol bol strohý a tmavý. Gotická konštrukcia je ľahšia; klenbovie vzlíeta k nebu na odľahčených, zoštíhlených nosníkoch; veže a lomené oblúky sa vznášajú vysoko k nebu. Klenby a fiály „vzdorujú“ zemskej príťažlivosti. Hrubé románske múry sa stenili. Gotický priestor je celý prevzdušnený, plný svetla. Ponurá románska krypta sa premenila na svetelné more gotickej katedrály.

S prechodom od románskeho ku **gotickému slohu pribúda najmä jeden prvok, v ktorom azda najzreteľnejšie poznať signatúru, podpis archanjela Rafaela: je to pohyb, rytmus**; „*pravidelné opakovanie prvkov, vytvárajúcich dynamiku*“.⁷⁸ „*Klenba bola známa už veľmi dlho. Veľkou novinkou však bolo, že odteraz sa opakovane používala pre jednotlivé časti stavby - chrámovú loď, bočné lode, transept... Tieto rady sú rytmizované kupolami a klenbovými poliami...*“.⁶⁹

Románska architektúra je statická. Gotika obsahuje pohyb. Množstvo rovnobežných zárezov na rímsach a stĺpoch vedie oko k horizontálnemu alebo vertikálnemu pohybu; klenby sa prelievajú, vtekajú jedna do druhej ako vlny. Rebrové klenby a oporné oblúky okolo katedrály vytvárajú pravidelné, rytmické členenie a opakovanie prvkov, z ktorých sa niektoré zmenšujú, gradujú v akomsi decrescende, vytvárajú niečo ako hudobnú stupnicu. Rady väčších a menších a ešte menších vežíčiek do stratena opakujú motív hlavnej veže. Táto rytmizácia je merkurickým prvkom. Z náuky o symboloch je známe, že „*Merkúr stelesňuje rytmus*“.²⁸²

No prechod k práve takým architektonickým prvkom ako v Európe pozorujeme v rovnakom èase v Indii. Takým dojmom ako románske kaplnky pôsobia ešte napríklad známe jaskynné chrámy v indickej Adžante zo 6. storočia. V 9.-10. storočí sa však v Indii začína vyvíjať tzv. klasický architektonický sloh, ktorý vrcholí v 11. storočí stavbou Kandaríjamahádéovho chrámu v Kadžuráhu v centrálnej Indii: „*V Kadžuráhu... sa nachádzajú najpôsobivejšie chrámy stredovekej Indie. Hovorí sa im chrámy-katedrály... Khandaríja je vrcholom architektonického umenia*“.⁷⁸

Keď sa teraz dívame, akým spôsobom sa umenovedci vyjadrujú o tomto klasickom slohu Indie, o týchto chrámoch v Kadžuráhu alebo v Angkore - ako hovoria o „*dekoratívnosti až maniérizme*“, o „*vežiach podobných plameňom*“, „*rytmizácii prvkov*“, „*odľahčení arkierni*“ - vidíme, že sa tu - síce v inom prostredí, nadväzujúc na iný základ, ale predsa - v **indickom klasickom slohu prejavuje rovnaká tendencia k odľahčeniu, dekoratívnosti, rytmizácii, k onomu vzdušnému a ohnivému prvku, ako v gotike**:

„*Horizontálne členenie stien, pevne zakotvených v hmote terás, prelamané zábradlie, rytmické členenie pilierov, postupné zvyšovanie vežíčiek smerom k hlavnej veži s cellou, do ktorej môže vstúpiť len najvyšší kňaz, vrstvenie vežíčiek podobných plameňom šľahajúcim okolo hlavnej veže, to všetko je naozaj výnimočné... Pre-*

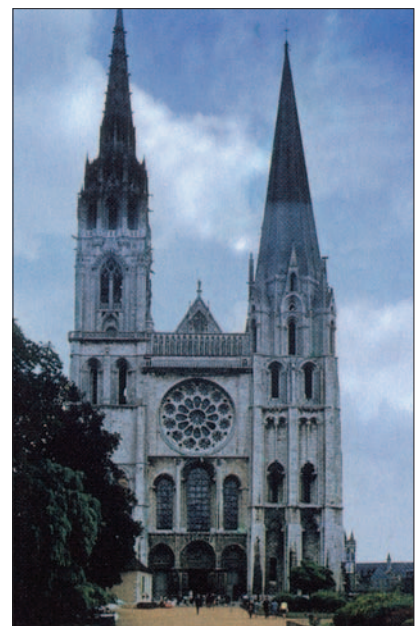

Katedrála Notre Dame v Paríži, 12. stor.

Angkor Vat v Kambodži, 12. stor.

**PO PREHLIADKE CHRÁMU V CHARTRES
POVEDAL CH. PÉQUY: KTO TOTO VYTVORIL,
TEN MUSEL MAŤ PRAVDU. A STAL SA
KREŠŤANOM.**

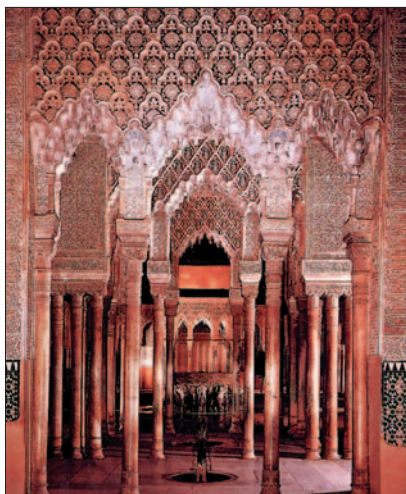
Katedrála v Chartres, 12. stor.

Plamienková gotika. Katedrála v Gloucestri, 14. stor.

Plamienková gotika. Dóm v Miláne, 14.-15. stor.

Alhambra. Granada, 14. stor.

kvapuje dômyselnosť architekta, najmä v usporiadaní vysokých siení s arkiermi, ktoré odľahčujú hlavnú vežu. Chrám sa vyznačuje obratne velenenými dekoráciami... na rohoch a výklenkoch stavby miniatúrne vežičky napodobňujúce vežu nad svätynou“.⁷⁸

Nový smer nabrala indická architektúra niekedy v 8. storočí, keď sa objavil nový typ strechy - *šikhara*. Skladá sa z úzkych vrstiev radených tesne nad sebou. Celej stavbe dodávala rebrovaný vzhľad, ktorý sa postupným vývojom ešte zdôrazňoval. Vývoj *šikhary* vyvrcholil v 11. a 12. storočí, kedy bola už nielen sama celá vertikálne aj horizontálne rytmicky elánkovaná, ale vtiahla do rytmu celú stavbu opakujúc sa v postupnosti miniatúrnych replík seba samej. Tieto vytvárali dynamické crescendo okolo centrálnej veže.

Podobnú tendenciu môžeme pozorovať aj pri prechode od hrubých ummajovských mešít k takým grációznym stavbám ako maurská Alhambra; alebo v Číne dynastie Sungov (960-1279): „*Od prvých jednoduchých a robustných stavieb sa architektúra dynastie Sung vyvíjala smerom k čoraz štíhlejšim a elegantnejším konštrukciám a k jemnému a malebnému dekoratívne repertoáru. Maximálne zoštíhlenie podpier a zložitost' systému konzol...“.⁷⁸*

Stavebné slohy v Európe, Indii, Indonézii a Číne prešli v 10.-12. storočí rovnakou premenou - „rafaelizáciou“. V rafaelských obdobiach sa na Ďalekom východe stavali aj stupňovité pagody so siedmimi až trinástimi postupne sa zmenšujúcimi strechami nad sebou, ktoré vytvárajú „*rytmicky zaujímavú zmenu vzhľadu budovy*“.⁷⁹ „*Elegantný rad stále menších striech a balkónov ustupujúcich smerom k oblohe sa vyvinul pravdepodobne z trinástich diskov či »dáždnikov«, ktoré mali indické stúpy okolo 11. storočia*“.¹⁸⁹

Dve najkrajšie stupňovité pagody Japonska - Hórjūdži a Jakušidži - sa nám zachovali práve z rafaelského obdobia v 7. storočí. Hoci sa nedá povedať, že by rytmická pagoda bola v tomto rafaelskom období práve vznikla. Stupňovitá pagoda je plodom postupného a veľmi pozvoľného vývoja budhistickej stúpy. Stúpa mala pôvodne čísty geometrický tvar poglobule. Na temene kopuly boli »dáždniky«, ktoré symbolizovali úroveň vesmíru. Táto drobná dekorácia sa v priebehu storočí stále zväčšovala, až sa stala hlavným prvkom stavby. Stúpa sa znenáhla premenila na pagodu. Tak sa na Ďalekom východe odohrala, celkom iným spôsobom, rovnaká metamorfóza, ako na Západe pri prechode od románskej architektúry ku gotickej: **vytvárajúca idea sakrálnej architektúry prešla od guľatosti, kruhovosti k rytmizovanej štíhlosti. Orifielská architektúra sa premenila na rafaelskú.**

Aj na Západe sa rafaelský vplyv prejavil už pred gotikou: Vynález „rebra“ spadá už do 11. storočia a na románskej architektúre tých čias možno pozorovať, ako sú stúpy, klenby a kupoly, radiálne vence kaplniek a veží postupne vtáňované do rytmu. Napriek tomu, že tieto stavby sa ešte schematicky zaraďujú ako „románske“; tvoria akýsi vývojový predstupeň, v ktorom sa spájajú orifielské guľaté klenby s rafaelskou rytmizáciou.

Metamorfóza architektonických slohov je práve taká postupná a nebadaná ako metamorfóza v ríši rastlín. Gotika je len okamih v éase, výraz *čistých* merkurických síl, ktoré pôsobili v posledných dvoch tretinách 12. storočia. Zatiaľ čo románska architektúra je výrazom konfigurácie duchov éasu pôsobiacich okolo roku 1000 - je zliatinou Saturna a Merkúra.

V nasledujúcom, 13. storočí Venuša obsypala gotické kostoly pestrými, živými farbami sklenených vitráží. A o ďalších sto rokov, v druhej polovici 14. storočia prichádza okamih, kedy začínajú pôsobiť čisté ohnivé sily Marsu.

Gotika sa mení na tzv. plamienkovú gotiku: „Koncom 14. storočia prešla výzdoba zásadnými zmenami... na klenbách sa zložito prepletalo kamenné rebrovia, priečelie sa vzdúvalo krivkami... ktoré sa vzpínali nahor k nebesám ako plameň. Toto umenie neskorej (flamboyantnej alebo plamienkovej) gotiky sa rozšírilo v 15. storočí...“¹⁷⁰ **Plamienková gotika vzniká v 14. storočí pod vplyvom ducha Marsu.**

Nový duch času ani tu nezačína budovať z ničoho, ale ujíma sa toho, čo je; a postupne, plynule to pretvára až k výrazu celkom inej podstaty. Vzdušný element ranej gotiky sa mení v neskorej gotike na ohnivý.